

## מגילת שיר-השירים עו

למען אחי ורעי אדברה! לפני כעשר שנים בפרשת אח"ק החיליתי בעזרת ה' את עריכת הגליון הלשוני על פרשת השבוע.  
מה שהכנתי בשנת סו נכלל בגליוני שנת סז.  
למעט מקרים בודדים ממש גליון זה מופיע ברציפות מדי שבת בשבתו. לפעמים מצורף גם גליון על המגילה השייכת להג.  
לפני כמה שנים החיליתי להכין גם גליון לשוני על התהלים, ועברתי בעזרתו יתברך על כל המזמורים. החיליתי לעבור שוב על התהלים באופן יסודי יותר, אבל אני מתקשה למצוא את הזמן להמשיך.  
בכוונתי להשאיר בינתיים את גליון מזמור יח הארוך ולהמשיך במזמורים הבאים ובמשך הזמן לגמור את מזמור יח, וכן במזמורים ארוכים נוספים. בעבר לפעמים חילקתי את המזמור בתהלים לכמה שבועות, אבל עתה ברצוני לתת גליון אחד לכל מזמור.  
ומכאן הבקשה הקבועה – אנא לשלוח הערות ושאלות הן על הנאמר כאן, והן על כל נושא לשוני תורני. שאלות הצריכות עיון מועברות לקבוצת ידידים שוחרי לשון, ולפעמים לבעלי מקצוע.  
ובעזרת ה' נעשה ונצליח!

קריאות חג הפסח עו<sup>1</sup>

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בקריאות חג הפסח החל ממגילת שיר השירים<sup>2</sup>

### שיר השירים

אין לעשות ניגון של סיום הספר בסוף כל פרק, לחלוקה הנוצרית לפרקים בתנ"ך אין כל משמעות לגבי קריאתנו.

א ב כִּי-טוֹבִים דְּדִיךְ מִיָּין: הטיפחא במילה דְּדִיךְ

א ד מְשַׁכְנִי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה: הנו"ן דגושה מדין אתי מרחיק (=בא מרחוק) אע"פ שהנו"ן אינה מוטעמת, טעם טפחא בתיבת מְשַׁכְנִי

א ז שְׁאֵהָבָה: מקרה נדיר של טעם ואחריו געיא והטעמה במקום העיקרי<sup>3</sup>, מלרע. שְׁלֵמָה: ש"ן פתוחה, הטעם במ"ם מלרע. כְּעֵטִיה: הטי"ת בשווא נע

א ח בְּעֶקְבִּי: הקו"ף רפויה ובשווא נח אין בה דגש לתפארת הקריאה כפי שיש במקומות דומים

א ט בְּרֶכְבִּי: הבי"ת השניה רפויה. רְעִיתִי: העי"ן בשוא נח לא בחטף

א טז אף-עֲרִשְׁנוּ: ש"ן שמאלית

א יז רְחִיטְנוּ כתיב, קרי: רְהִיטְנוּ והרי"ש בפתח

ב ה הִיָּין: היר"ד קמוצה בזקף

<sup>1</sup> ביום ל באדר א עו מלאו 385 יום מיום כט באדר עה, כיון ששנת עו היא 'מעוברת שלמה' היינו החדשים מרחשון וכסלו בעלי 30 יום, וכיון ש385 מתחלק במספר 7 ללא שארית הרי כל המועדים מיום א באדר ב עד סוף מרחשון עו באותו יום בשבוע כבשנה הקודמת.

<sup>2</sup> בחו"ל שה"ש נקרא בשבת אחרון של פסח.

<sup>3</sup> מועתק מכא"צ.

ב ז וְאִם-תִּעֲזָרְךָ: העי"ן במרכא<sup>4</sup> לא בגעיא. הרי"ש בשווא נע ואין לקרוא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים, כן הדבר גם בהמשך

ב י וְאָמַר לִי: טעם נסוג אחר לאל"ף

ב יא הִסְתָּו: הסמ"ך בשוא נע עקב הדגש, בעיקר צריכים להיזהר הקוראים תי"ו רפויה כסמ"ך. הִלָּךְ לוֹ: אין טעם נסוג אחר

ב יג נִתְּנָו רִיחַ: טעם נסוג אחר לנו"ן הראשונה

ב טו אֶחָזוּ-לָנוּ: העמדה קלה באל"ף בגלל הגעיה שם. סִמְדָּר: הדלי"ת פתוחה, הקורא בקמץ משתבש

ב יז וְנָסוּ: הטעם בנו"ן, לא בסמ"ך. עַל-הָרִי בָתֵּר: הטעם נסוג לה"א

ג א אֵת שְׁאֵהָבָה נִפְשִׁי: יש לשים לב כי הטעמים במילים האלה מתחלפים

ג ב וְאֶסֹבְבָה: הווי"ו בפתח לא בקמץ, בי"ת ראשונה בשווא ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים וכן הדבר גם בהמשך. אֲבָקְשָׁה: הקו"ף ללא דגש ועל כן היא בשוא נח

ג ד עַד-שֶׁהֵבִיאֲתִי: הטעמה משנית בשי"ן והאל"ף כלל אינה נשמעת

ג ה וְאִם-תִּעֲזָרְךָ: כאן העי"ן ללא ספק במרכא, כך הוא בכתר ארם צובא ובכתבי היד

ג ו כְּתִימָרוֹת: המ"ם בשווא נע ולא בחטף

ג ז שְׁלֹשְׁלֹמָה: מילה אחת, למ"ד דגושה בחירק

ג ח אֶחָזִי תָרַב: טעם נסוג אחר לחי"ת (בתיבה הראשונה)

ג ט עָשָׂה לוֹ: טעם נסוג אחר לעי"ן

ג י עָשָׂה כֶּסֶף: טעם נסוג אחר לעי"ן

ג יא צֹאנָה | וְרֹאִינָה: הרי"ש בשוא נח, אע"פ שיש געיה בוי"ו לפניו. בַּעֲטָרָה: הבי"ת בקמץ

ד א שְׁעָרָי: שי"ן שמאלית והעי"ן בשוא נח

ד ב מִן-הֶרְחָצָה: הרי"ש בפתח והחי"ת בשוא נח

ד ג מִבְּעַד: הבי"ת פתוחה ומוטעמת<sup>5</sup>

ד ה תְּאוֹמֵי צִבְיָה: לא להחליף עם תְּאוֹמֵי צִבְיָה לקמן ז ד

ד ו אֶלְדָּ לִי: הטעם נסוג לאל"ף ותנועת הלמ"ד נתקצרה לסגול

ד י מֶה-יָפוּ: במלרע

ד יא שְׁלֹמֹתִיךָ: שי"ן שמאלית

יג-יד 'עַם פְּרִי מִגְדָּדִים' 'עַם כָּל-עֵצִי לְבוֹנָה' 'עַם כָּל-רְאשֵׁי בְשָׂמִים': טעם טפחא בתיבת 'עַם'

ד יד וְאֶהְלֹוֹת: להקפיד על הניקוד הנכון: וי"ו בפתח, אל"ף בחטף-פתח, ה"א בקמץ

<sup>4</sup> כך נראה לקרוא בכא"צ וכך ברור בכ"י לניגוד וששון. ועיין בקובץ סז, ובמצוין על ג ה

<sup>5</sup> לא להחליף עם בְּעֵד הַחֲלוֹן של אם סיסרא!

ד טו **מַעֲיָן**: העי"ן בשווא נח ולא בפתח

ה ב **שְׂרָאשִׁי**: דגש חזק ברי"ש<sup>6</sup>. **רְסִיסי לִילָה**: טעם נסוג אחור לסמ"ך הראשונה

ה ג **פְּשִׁטָּתִי**: הטי"ת בשווא נח על אף הקושי. **אֵיכָכָה**: מלעיל<sup>7</sup>. **אֵיכָכָה אֶטְנַפֵּם**: יש להקפיד על הפרדת התיבות

ה יב **עַל-אֲפִיקֵי מַיִם**: טעם נסוג אחור לפ"א. **בְּחֶלֶב**: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול להבדיל בין מיודע ללא מיודע שאז היה מנוקד בשווא

ה יג **מֶרְקָחִים**: יש להיזהר משיכול אותיות, אין לקרא 'מרחקים'

ה טו **עַמּוּדֵי יֵשׁ**: טעם נסוג אחור למ"ם

ה טז **חֹבֹל מִמֶּתֶקִים** המ"ם בשוא נח אע"פ שיש געיא במ"ם שלפניה, עם זאת התי"ו רפויה

ו ד **כַּנְדָּלוֹת** לבטא מילה זו נכונה (דלי"ת לפני גימ"ל), יש להיזהר משיכול אותיות, דג-גד

ו ה **הַסִּבִּי** הבי"ת דגושה. **שֶׁהֶם**: הטעמה משנית בשי"ן

ו י **הַנִּשְׁקָפָה**: במלרע!

ו יא **הַפְּרָחָה**: ה"א השאלה מנוקדת בחטף פתח ולכן הפ"א אחריה רפה, הרי"ש בשווא נע

ז ב **אָמֶן**: האל"ף בקמץ קטן

ז ג **שְׂרָרֶךְ**: השי"ן בקמץ חטוף (קטן) הרי"ש בשוא **נח**<sup>8</sup>

ז ה **תְּאֻמֵּי צִבְיָה**: התי"ו בקמץ רחב (קמץ בהברה פתוחה) האל"ף בחטף קמץ הנקרא ברוב המקומות כחולם. לא להחליף עם תְּאֻמֵּי צִבְיָה לעיל ד ה

ז ח **לְאַשְׁכְּלוֹת**: האל"ף פתוחה, הכ"ף בחולם

ז ט **וַיְהִי-נָא**: הוא"ו בשווא. **כְּאַשְׁכְּלוֹת**: כאן האל"ף סגולה והכ"ף בשווא נע להבדילו מהפסוק הקודם בחולם<sup>9</sup>

ז יד **נִתְּנוּ-רֵיחַ**: העמדה קלה בנו"ן בגלל הגעיה שם, והשוא בת"ו, נע

ח א **אֲשַׁקֶּךְ**: השי"ן בדגש ובקמץ רחב הקו"ף בשוא נע, מלשון נשיקה. יש להיזהר מהצורה הדומה בפסוק הבא **אֲשַׁקֶּךְ**, מלשון השקייה

ח ב **אֲנֶהְגֶּךְ**: הה"א בקמץ רחב הגימ"ל בשוא נע. **מִיֵּן הֶרְקַח**: לא מיין

ח ג **וְמָה-תַּעֲרֹךְ**: גם כאן העי"ן במרכא ולא בגעיא<sup>10</sup>, ריש ראשונה בשוא נע

ח ה **חִבְלֹתֶיךָ אֲמֹךְ**: הלמ"ד בפתח ומוטעמת (מלעיל), התי"ו אחריה בשווא נח. **יִלְדָּתֶךָ**: הדלי"ת פתוחה ומוטעמת (מלעיל), התי"ו אחריה בשווא נח

ח ו **רִשְׁפָּיָה רִשְׁפֵּי**: פ"א ראשונה רפה והשנייה בדגש קל. **שְׁלֵהֲבַתְיָה**: מילה אחת, הה"א הראשונה במרכא כטעם משנה, הה"א השנייה ללא מפיק

ח ז **בְּאַהֲבָה**: הבי"ת הראשונה בקמץ מראה על יידוע

<sup>6</sup> אחד המקומות הבודדים במקרא בהם ניתן למצוא דגש באות רי"ש

<sup>7</sup> בניגוד למגילת אסתר ששם הטעם מלרע (גם כאן וגם שם שתי המילים באותו פסוק, ואין הן מופיעות עוד במקרא!)

<sup>8</sup> המציינים שוא נע משבשים שיבוש חמור!

<sup>9</sup> בגלל צורת הנסמך.

<sup>10</sup> כא"צ לא הגיע לידינו, אבל כך בששון ובלנינגרד. גם דומה לשני המקומות הקודמים במגילה ב ז; ג ה.

ח ט טִירַת בֶּסֶף: טעם נסוג אחור לט"ת

ח י בְּמוֹצָאֵת שָׁלוֹם: הצד"י בשוא נע והאל"ף בצירי: לא כְּמוֹצָת

ח יא יָבֵא בְּפָרְיוֹ: הבית דגושה בגלל הפ"א הבאה אחריה<sup>11</sup>

ח יב לְנֹטְרִים: הלמ"ד בשוא

ח יד וְדָמָה-לָךְ: הדלית בשוא נע<sup>12</sup>

### קריאת יום טוב ראשון של פסח שמות יב:

כא מִשְׁכּוֹ: למרות הגעיא במ"ם השי"ן בשוא נח<sup>13</sup>

יב כב אֲשֶׁר-בֶּסֶף: כאן בסגול הסמ"ך פתוחה; אֲשֶׁר בֶּסֶף כאן באתנח הסמ"ך קמוצה

יב כז בְּנִגְפּוֹ: הנ"ן בקמץ קטן, גימ"ל בשווא נח ופ"ה בדגש קל

יב לז מִרְעַמְסֶס: רי"ש פתוחה עי"ן בשוא

יב לט כִּי לֹא חֲמֹץ: תיבות כִּי ו לֹא במונח, אין לקראתן כאילו הן מוקפות

לְהִתְמַהֵּמָה: כל אותיות הה"א מבוטאות ואינן נחות. הה"א האמצעית נקראת כמפיק בסוף מילה; הה"א האחרונה בפתח גנובה, כלומר אל"ף (אשכנזים), או יו"ד (עדות המזרח) פתוחה לפני הה"א מופקת: אֵה או יֵה

יב מא יִצְאֹו: היר"ד במרכא לא בגעיא (המילה מוטעמת מלרע כמובן, באל"ף)

### הפסח ראשון של פסח יהושוע ה:

ב חֲרִבּוֹת: הרי"ש בשוא נח אע"פ שהח"ת בגעיא. וכן בפסוק הבא

ו לָתֵת לָנוּ: הטעם נסוג ללמ"ד והת"ו בסגול

ז לֹא-מָלוּ: הטעם במ"ם מלעיל

ט גְּלוֹתִי: הטעם בלמ"ד מלעיל

יב וְלֹא-הָיָה עוֹד: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה

יד עָתָה בְּאֵתִי: אין טעם נסוג אחור

יום שני של פסח, יום ראשון של חוה"מ, יו"ט שני של גלויות ויקרא כב:

לג וְנִקְדְּשִׁי הַטֶּעַם בתי"ו מלרע

<sup>11</sup> נשנן בזה את כלל אחד ממבטלי יהו"א. כידוע אותיות בג"ד כפ"ת בראש המילה דגושות בדגש קל. אם המילה לפנייהן מסתיימת בהברה פתוחה לרוב אחרי אותיות יהו"א (אהו"י) הדגש נשמט. יש חריגים שבהם הדגש מתקיים בכל זאת. אחד החריגים מכונה "אותיות צבחות". כלומר כאשר האותיות ב"ת או כ"ף בשמשן כאותיות שימוש מנוקדות בשווא ואחריהן אותה [בְּבִיתָךְ, כָּלָל] ולעתים גם אות מאותו מוצא כמו ב"ת ואחריה פ"א – הדגש נשאר.

הערה, תי"ו של עתיד נשארת ללא דגש גם כשהיא לפני תי"ו; ב"ת לפני מ"ם נשארת רפויה, וכן כ"ף לפני יו"ד וקו"ף. המנחת שי מעיד על כ"י שבהם יש חטף פתח בדל"ת.

<sup>13</sup> ישנן דעות חלוקות בעניין זה, גם בקרב התימנים וגם הטוניסאים המסורת מורה על הנעת השווא. אבל הכרענו לפי מה שבידינו שלגעיא זו אין כוח להניע את השווא שאחריה.

כג ב דָּבָר: ארבע פעמים מופיעה התיבה 'דבר' לאורך קריאה זו: בפעמיים הראשונות מוטעם בגרשיים ובפעמיים האחרונות בתביר. **מְקַרְאֵי קֹדֶשׁ**: הטעם לא נסוג, ולכן מקום הטעם ברי"ש. כן הדבר גם בהמשך הפרשה  
 כג ג תַּעֲשֶׂה: העמדה קלה בת"ו שלא יישמע כפתח  
 כג יז מְמוֹשְׁבֵיכֶם: טעם קדמא מעל הבי"ת, ככלל, תיבה זו תמיד תבוא בהטעמה משנית בהברה זו. תַּבְיָאוֹ: דגש חזק באל"ף. שְׁתִּים: בחלק מהדפוסים מוטעם בטעם יתיב ובחלקם בפשטא  
 כג כב וּבְקִצְרָם: הבי"ת בשווא נח למרות הגעיה בוי"ו. לַעֲנִי: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע  
 כג כז בְּעֶשְׂוֹר: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע  
 כג ל וְהֶאֱבַדְתִּי הטעם בת"ו מלרע. העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת האל"ף שלאחריה  
 כג לב שִׁבְתְּכֶם: הת"ו בשוא נע  
 כג לח שִׁבְתָּתָהּ' וּמִלְבָּד מִתְּנוּתֵיכֶם וּמִלְבָּד... וּמִלְבָּד כָּל-נִדְבָתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ: כל הדגושות בתוך המילה בשוא נע  
 כג לט בְּאַסְפָּכֶם: האל"ף בקמץ קטן  
**הפטרת יר"ט שני של פסח לבני ישראל אשר עדיין לא עלו ארצה ישראל, מלכים ב כג:**  
 כדי להבין נכונה את דברי ההפטרה יש לקרוא את הפרק שלפניו על מציאת ספר התורה ועל נבואת חולדה הנביאה.  
 ב כג ג וְאֶת-עֲדוּתִיו: הדלי"ת בשוא נע והוי"ו נקראת בחולם (במבטא "ישראל": edevotav)  
**יום שלישי של פסח שמות יג:**  
 קֹדֶשׁ-לִי: הדלי"ת בסגול  
 ה לָתֵת לָךְ: טעם נסוג אחור ללמ"ד. וְעַבַּדְתָּ מִלְרַע!  
 ח וְהִגַּדְתָּ: מלרע  
 יד כִּי-יִשְׁאַלְךָ: האל"ף בקמץ רחב ולכן הלמ"ד בשוא נע  
**יום רביעי של פסח שמות כב:**  
 כו וְשִׁמְעָתִי: במלרע, הקורא במלעיל משנה משמעות<sup>14</sup>  
 כג א אֶל-תִּשָּׁת: במלעיל  
 כג ג תִּהְדָּר: הה"א בשווא נח והדלי"ת בדגש קל, אין לקרוא 'תִּדָּר'  
 כג ד אִיבָךְ: אל"ף בחולם, יו"ד בחירק קטן (חסר) ובי"ת בשווא נח, יש לקרוא: א – יב – ד  
 כג ח כִּי הִשְׁחַד יַעֲזֹר פְּקָחִים וְיִסְלֹף דְּבָרֵי צַדִּיקִים: להיזהר מהפסוק המקביל  
 דברים טז יט כִּי הִשְׁחַד יַעֲזֹר עֵינֵי חֲכָמִים וְיִסְלֹף דְּבָרֵי צַדִּיקִים

<sup>14</sup> עלון זה לא נועד לפסקי הלכה. למעשה יש נדון בין הרבנים המבינים בדקדוק. כל עוד לא המשיך הלאה או לא התרחק מהמקום מסתבר שצריך להחזירו.

כג טו כִּי-בּוֹ יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם: הַטַּפְחָא בְּתִיבָה כִּי-בּוֹ

כג טז בְּאַסְפָּדָּה: הַאֵלֶּף בְּקִמְצָא קֶטֶן וְהַפֿ"א דְּגוּשָׁה

### יום חמישי של פסח שמות לד א-כו

לד ב וְהָיָה: הַה"א הַרְאשׁוֹנָה בְּשׁוּוֹא נַח

לד ה בְּעֵנָן: הַעֲמֵדָה בְּבִלִּית לְהַבְלִיט אֶת צוֹרֵת הַמִּיּוּדָע. וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה': טַעַם טַפְחָא בְּתִיבָה בְּשֵׁם וְהַבִּלִּית רַפָּה<sup>15</sup>

לד ט וּלְחֻטְאֵתָנּוּ: הַטִּי"ת קְמוּצָה לְשׁוֹן יַחִיד (לֹא בַחּוּלָם)

לד י כִּי-נֹרָא הוּא: תִּיבֵת נֹרָא בְּמַלְרַע, אֵין טַעַם נְסוּג אַחֲרֵי לְנוֹן

לד יא שְׁמֶר-לָךְ: הַמ"ם בְּקִמְצָא קֶטֶן

לד יב הַשְׁמֶר: בְּמַלְעִיל

לד יג תַּתְּצוֹן תַּשְׁבְּרוֹן תַּכְרִתוֹן: כּוֹלָם בְּמַלְרַע

לד יד קָנָא: יֵשׁ לְהַדְגִּישׁ אֶת הַנּוֹן בְּדָגֶשׁ חִזָּק שֶׁלֹּא יִישְׁמַע מִלְשׁוֹן קִנְיִין: קָנָה

לד כא בְּחָרִישׁ וּבְקָצִיר: הַבִּלִּית הַרְאשׁוֹנָה בְּסִגּוֹל וְיֵשׁ לְקִרְוָא אוֹתָהּ בַּהֲעֲמֵדָה קֵלָה לְהַדְגִּישׁ הַלְשׁוֹן הַמּוֹרָה עַל מִיּוּדָע, הַבִּלִּית הַשְּׁנִיָּיה בַּפֿתַח

### יום שישי של פסח במדבר ט:

ב וַיַּעֲשׂוּ: וַאֲ"ו הַחִיבּוּר בְּשׁוּוֹא נַע. אֶת-הַפֿסַח: הַפֿ"א קְמוּצָה בְּטִיפְחָא

ג וּכְכָל-מִשְׁפָּטָיו: הַכ"ף הַרְאשׁוֹנָה בְּשׁוּא נַח וְצָרִיךְ לְאַמֵּן אֶת הַלְשׁוֹן לְקוֹרְאוֹ נְכוּנָה

ח וְאַשְׁמְטָה: הַמ"ם בְּשׁוּוֹא נַע וּבְמַלְרַע. מָה-יִצְיָה: הַי"ד רְפוּיָה לֹלָא דָגֶשׁ

י לְנַפֶּשׁ: הַלמ"ד בְּקִמְצָא. וַעֲשֵׂה פֶסַח: טַעַם נְסוּג אַחֲרֵי לְעִי"ן, כֵּן הַדְּבַר בַּהֲמִשְׁךְ פֶּסוּק יֵד

### שביעי של פסח שמות יג:

יג יח : וַיִּסָּב: בְּמַלְרַע

יג יט וְהֵעֲלִיתָם: הַעֲמֵדָה בַּה"א לְמַנּוּעַ הַבִּלְעַת הַעִי"ן הַחֲטוּפָה שֶׁלֹּא חָרִיָּה, וְהַעֲלִיתָם

יד ב וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ: וַאֲ"ו שׁוּוֹאִית, לְשׁוֹן עֵתִיד. נִכְחָז: הַכ"ף בְּשׁוּא נַח<sup>16</sup>

יד ד וְאַכְבַּדָּה בְּפִרְעֹה: דָּגֶשׁ קַל בְּבִלִּית נוֹתֵר בְּמִקּוֹמוֹ מִדִּין "אוֹתִיּוֹת צְבוֹתוֹת"<sup>17</sup>. וַיַּעֲשׂוּ-כֵן: בְּטַעַם סִילּוּק (סוּף פֶּסוּק) לֹלָא הַכֶּנֶת טִיפְחָא (טַרְחָא) לְפָנָיו. עַל הַקּוֹרָא לְהַתְכוּנֵן וּלְהַתְאֵמֵן עַל אוֹפֵן הַקְּרִיאָה הַנְּכוּנָה

<sup>15</sup> לְהַבְדִּיל מֵאַבְרָהָם אֲבִינוֹ בְּבִרְאשִׁית יב ח: וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'. דְּהִינּוּ, הַקַּב"ה קָרָא בְּשֵׁם - ה' (מִקִּיָּים אֶת דְּבָרוֹ: וַיִּקְרָאֵהָ

בְּשֵׁם ה' לְפָנָיִךְ לְעִיל לֵג יט)

<sup>16</sup> הַבְּעִיָּה הִיא לְמַבְטָאִים חִי"ת כַּכ"ף רְפוּיָה נוֹצֵר כֹּאן "שׁוּא דּוּמוֹת". וַאֲף עַל פִּי שֶׁהִזְכַּרְנוּ כְּמָה פַעֲמִים שֶׁהוּא נַח, מְכַל מִקּוֹם רִבִּים מִתְקַשִּׁים לְקוֹרְאוֹ נַח. נִרְאֶה שְׁכָאן צָרִיךְ לְהַתְאֵמֵן לְקוֹרְאוֹ נְכוּנָה אִם בְּמַבְטָא חִי"ת גְּרוּנִית כְּדִין, אִם בְּקִרְיָאֵת הַכ"ף בְּשׁוּא נַח.

<sup>17</sup> שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת מֵאוֹתוֹ מוּצָא וְהַרְאשׁוֹנָה מְבִינִיהֶם מְנוּקֶדֶת בְּשׁוּוֹא, כֹּלָל זֶה מִתְקִיִּים בְּפוּעַל רַק בְּבִלִּית וְכ"ף שֶׁהֵן בְּשׁוּוֹא שֶׁל אוֹתִיּוֹת הַשִּׁמּוּשׁ וְלֹא בְּכָל הַצִּירופִּים.

יד ו וַיֵּאָסֶר: האל"ף בשוא נח לא בחטף סגול

יד י וַיִּירָאֵל: היר"ד בחירק מלא והשוא בר"ש הוא נע. הקורא בשוא נח מחליף למשמעות ראייה

יד יב מִמֶּתְנֻן: המ"ם בשורק<sup>18</sup> ולא בחולם. וכן בהמשך הפרשה טז ג מוֹתְנֻן

יד יד תַּחֲרֹשׁוֹן: געיה בת"ו, יש לקרא בהעמדה קלה שם

יד יז וַיֵּבְאוּ: הוא"ו בשווא, וא"ו החיבור ולשון עתיד. בְּרִכְבּוֹ: הבי"ת שלאחר הכ"ף בדגש קל

יד כד וַיָּהֶם: הה"א בקמץ קטן

יד כה וַיִּנְהָגוּ: יר"ד בשווא נח אע"פ שהיא אחרי געיא, נר"ן בפתח ובהעמדה קלה בגלל הגעיה במקום, יש לקרא: וינְהָגוּ

יד כו וַיִּשְׁבּוּ: וא"ו בשווא, וא"ו החיבור ולשון עתיד

שירת הים: יש פסוקים המנוגגים כולם או חלקם במנגינה מיוחדת, גם לפני השירה יש סיומי פסוקים מעין אלו. ככלל, יש לקרוא במנגינת שירת הים פסוקים או חלקי פסוקים שיש בהם שם ה'<sup>19</sup>. להלן רשימת הפסוקים או חלקי פסוקים שאינם עונים על הכלל הזה:

יד כב, יד כט וְהַמִּים לָהֶם חֹמָה מִיָּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם: יש לקרוא במנגינת מיוחדת

טו יז תִּבְאֲמוּ וְתִטְעֲמוּ: אין שרים במנגינה מיוחדת את חציו הראשון למרות ששם ה' מוזכר בו, לעומתו, יש לנגן את חציו השני מְקֹדֶשׁ

טו יח ה' | יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: קוראים במנגינה מיוחדת למרות היותו קצר

טו כא שִׁירוּ לַה' בִּי-גִאָה גִאָה: שירת הנשים

טו א יִשְׂרָאֵל-מֹשֶׁה בְּקוֹרֶן וְחוֹמְשִׁים נֹסְפִים יש געיא ביר"ד של ישיר. אין היא במקום, מקומה - בשיר. בִּי-גִאָה גִאָה: הגימל במילה גִאָה דגושה<sup>20</sup>. הוא אחד מארבעת החריגים בשירת הים, חריג זה חוזר על עצמו בפס' כא

טו ב עֲזִי: העי"ן בקמץ חטוף (קטן). וְאַרְמְנָהּ: הנר"ן בשווא נח ואחריה ה"א, אין לקרא 'וארמננו'

טו ה יִכְסִּימוּ: סמ"ך בשווא נח, יר"ד בשורק, יש לקרא יכס־ימו. בְּמִצּוֹלָת: הצד"י בחולם לא בשורק

טו ו נֶאֱדָרִי: האל"ף כאן וכן בהמשך פסוק יא נֶאֱדָרִי בשוא נח ולא בחטף סגול

טו ח נַעֲרָמוּ מִים: הטעם נסוג לנר"ן

טו י צִלְלֹ: למ"ד ראשונה בשווא נע ולא בחטף<sup>21</sup>

טו יא מִי כְּמִכָּה: הדגש בכ"ף בתחילת המילה הוא חריג. עֲשֵׂה פֶלֶא: הטעם נסוג לעי"ן השי"ן בצירי והפ"א רפויה

<sup>18</sup> תנועה גדולה, הצורה הדקדוקית של המילה אינה מושפעת מכתוב מקראי חסר או מלא.

<sup>19</sup> ישנו מנהג אחר הרווח בירושלים והוא: לקרא את כל הפסוקים בשירה במנגינה מיוחדת, לא כולל את ויושע אלא רק מויאמינו בה". וכן את 2 הפסוקים של והמים להם ח(ו)מה.

<sup>20</sup> במבטא רוב העדות כיום אין הבדל בין גימ"ל דגושה לרפויה.

<sup>21</sup> צִלְלֹ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים אֲדִירִים: לפי חלוקת הטעמים יש כאן שתי יחידות: צִלְלֹ כְּעוֹפֶרֶת; בְּמִים אֲדִירִים ואין לעשות אחרי בְּמִים הפסק גדול יותר מאשר אחרי כְּעוֹפֶרֶת, וכן בקריאת שירת הים כל יום בתפילה.

טו יג עַם-זֶו גְּאֻלָּתָ: הגימ"ל דגושה. **בְּעֵדָה**: העי"ן בקמץ חטוף הזי"ן דגושה בשוא נע

טו יד יִרְגָּזוּן: הטעם בזי"ן מלרע וכן בשאר המילים הנגמרות ב-ון

טו טז יִדְמֹו כָּאֶבֶן: הדלי"ת בשוא נע בגלל הדגש<sup>22</sup>, הכ"ף בראש התיבה השנייה דגושה באופן חריג

טו יז מְקֻדָּשׁ: הקו"ף דגושה לתפארת הקריאה

טו יט בִּרְכָבוֹ: הבי"ת השנייה אף היא דגושה

**הפטרת שביעי של פסח<sup>23</sup> שמואל ב כב:**

ב וּמַפְלִיטִי-לִי: הלמ"ד רפויה ללא דגש, ובשוא נח

ג אֶחָסֶה-בֹּי: העמדה קלה באל"ף בגלל הגעיה, הבי"ת בדגש חזק מדין דחיק

ו מְקַשִּׁי מוֹת: הטעם נסוג למ"ם

ח כִּי-חָרָה לוֹ: טעם נסוג אחור לחי"ת

כב חֲשֶׁרֶת-מִים: השי"ן בשוא נע<sup>24</sup>

טז אֶפְקִי יָם: טעם נסוג אחור לפ"א

כ חֲפֹץ בִּי: טעם נסוג אחור לחי"ת

כט יִגְיֶה: הה"א במפיק, מלשון נגה<sup>25</sup>. **חֲשָׁבִי**: החי"ת בקמץ קטן והכ"ף בדגש קל

לח וְאַשְׁמִידֶם: הוי"ו בקמץ

לט וְאַכְלֶם וְאַמְחָצֶם: בשתייהן הוי"ו בקמץ

מא וְאַצְמִיתֶם: הוי"ו בקמץ

מג וְאַשְׁחָקֶם: הוי"ו בשוא

מה יִשְׁמְעוּ לִי: טעם נסוג אחור לשי"ן

מד וְתַפְלִטְנִי: הלמ"ד דגושה, ולכן השוא נע

**אחרון של פסח לבני חו"ל דברים טו כא:**

טו כא תִּזְבַּחְנוּ: הבי"ת קמוצה

טז א וְעִשִּׂיתָ פֶּסַח: הפ"א בדגש חזק מדין אתי מרחיק

טז ב וְזָבַחְתָּ פֶּסַח: טעם נסוג אחור לבי"ת

טז ה נִתֵּן לָךְ: הטעמה בתי"ו, אין טעם נסוג אחור לנז"ן

טז ו לְשִׁבְּן שְׂמוֹ שָׁם: תיבת שָׁם בתביר, אין להסמיכה לתיבה שלפניה בזקף

<sup>22</sup> הקורא ידמו בשוא נח ללא דגש מחליף ללשון דמיון במקום לשון דממה.

<sup>23</sup> השירה הזו נמצאת גם בתהלים יח, ולכן מי שמזמור זה שגור על פיו ייזהר במקומות שבהם השירה כאן שונה מאשר בתהלים.

<sup>24</sup> החטף המופיע בחלק מהדפוסים אינו אלא להורות על הנעת השווה ואינו מורה על קריאת השי"ן בחטף עצמו

<sup>25</sup> אחד מחמשת השורשים שהה"א שורשית ובמפיק והם בראשי תיבות ג"ן כת"ם: ג.ב.ה, נ.ג.ה, כ.מ.ה, ת.מ.ה, מ.ה.מ.ה.



טז יג בְּאֶסְפָּדָּה מִגִּרְנָה: גם האל"ף וגם הגימ"ל בקמץ קטן  
 טז ט שְׁבַעַת: השי"ן בקמץ והקוראו בשוא משנה משמעות וכן בהמשך הפרשה<sup>26</sup>. תִּסְפֹּר-לָךְ:  
 הפ"א בקמץ חטוף  
 טז י יִבְרַכְךָ: על אף הקושי, הכ"ף הראשונה בשוא נח וכן הוא בהמשך  
 טז טו בְּכָל תְּבוּאָתְךָ: בכל במהפך ולא במקף ולכן גם בחולם ולא בק"ח  
 טז טז יִרְאֶה כָּל-זְכוּרְךָ: בקדמא ואזלא ולא בתלישה (לא קורן אך יש חומשים)  
 טז יז נִתֵּן-לָךְ: געיה בנר"ן

### הפטרות אחרון של פסח בחו"ל ישעיה י לד:

י לד סְבִיבִי: הבית בשוא נח על אף הגעיה לפנייה  
 יא א וַיֵּצֵא חֲטָר: הטעם בצד"י, אין הוא נסוג ליו"ד. מִגִּזְע יֵשִׁי: הגימ"ל בצירי  
 יא ב וַנִּחָה: מלרע<sup>27</sup>. רוּחַ חֲכָמָה: יש לתת רווח בין הדבקים שלא תיבלע ח"ת אחת  
 יא ג וַהֲרִיחוּ: כך יש לקרוא<sup>28</sup>  
 יא ז יֹאכָל-תֶּבֶן: המילה תֶּבֶן אינה משתנה באס"ף (אתנח - סוף פסוק) והת"ו בסגול  
 יא ט מְלֹאָה: הלמ"ד בשוא נע  
 יא יא אֶת-שָׂאֵר: הקמץ במילה שאר אינו משתנה לפתח<sup>29</sup> וכן בפסוק טז  
 יא יב וַנִּשְׂא נֶס: הטעם לא נסוג לנר"ן  
 יא יד וַעֲפֹ: הטעם בפ"א מלרע  
 יא טו בַּעֲיָם: העי"ן בשוא נח, לא בחטף  
 יא יז יָשָׁב: השי"ן בחולם  
 יב ג מִמַּעֲיָנִי: העי"ן בפתח והי"ד בשוא נח

קיבלתי מאמר מידידנו הרב ישראל ידידיה נר"ו על שיר השירים והמנהג לקוראו בליל פסח  
 ובערב שבת. מובאים כאן קטעים מהמאמר ומההערות של הכותב נר"ו.

כתוב בספר פתח הדביר (סימן רס אות ח) דמנהג  
 של ישראל מתקנת הקדמונים ז"ל לקרות בכל  
 ערב שבת שיר השירים כולו<sup>3</sup> והביא טעם לדבר  
 שנאה ויאה לאומרו בערב שבת קדש דהוי זכר  
 ליציאת מצרים. ויש לדבר יסוד בזה"ק במדרש  
 הנעלם,<sup>4</sup> ובספר מעם לועז הביא ששה טעמים  
 לדבר.<sup>5</sup>

וכתוב בספר החשוב שיבת ציון – שבת ח"א,  
 להרה"ג בן-ציון מוצפי שליט"א וזה לשונו בשער  
 ב (הלכה מב): שיר השירים סגולתו לאמרו בערב  
 שבת, ומקור אמירתו מדברי הזוה"ק וישתדל  
 לאמרו בכוונה בשמחה ובטוב לבב. (הלכה מג):

<sup>26</sup> ובכל מקום במשמע שְׁבוּעַ – שבעה ימים ולא לשון שבועה.

<sup>27</sup> לא בגלל וי"ו ההיפוך, אינו נוהג בנסתר.

<sup>28</sup> יש טועים בדרשה בחז"ל, ללא שבדקו את ניקוד המילה במקרא, ועלולים להכניס את טעות הקריאה להפטרה זו.

<sup>29</sup> כן הדבר במילה דָּת

משמעות לגבינו,<sup>21</sup> ואף יתרה מזאת שנעשתה באופן שתתאים לאמונתם הטפילה ותכתיש ח"י את תורתנו תורת אמת. לכן מתוך ההכרח דיינו בציון מספר פרק ופסוק ללא כותרות לפרקים או עשיית הפסקי פרשה וכדומה.<sup>22</sup>

ממספר מקומות שהקפידו על חלוקה שתתאים לאמונתם הבדויה<sup>26</sup> כמו למשל בתחילת ספר בראשית,<sup>27</sup> (שרצו לשבור את השייכות של יום שבת קודש לששת ימי הבריאה, וכאלו השבוע מתחיל ביום שבת, והתחילו פרק חדש ביום השביעי, תחת אשר אנחנו מחברים אותם "יום השישי ויכולו השמיים וכו'"),<sup>28</sup> מ"מ בהרבה מקומות שהחלוקה שלהם ממש מגוחכת ונראה שנעשתה בסכלות ובלי דעת, ובהרבה מקומות

יש<sup>19</sup> המתריעים ואומרים שאין למדפיסים (וכ"ש לכותבים מגילה על קלף) לעשות מעין פרשה פתוחה או סתומה בסוף כל פרק, כי חלוקת התנ"ך לפרקים היא חלוקה נוצרית<sup>20</sup> שאין לה

וגם באשר לקריאה יש מזהירים שלא לעשות מנגינה של סיום קטע או מנוחה בסוף ה"פרק".<sup>23</sup> ולי נראה שאם אפשר לעשות זאת בחכמה (ראה להלן) בלי לגרום מחלוקות ודבורים מיותרים בבית הכנסת, הנה מה טוב. ולא, יש להמנע כי קשה להכניס חלוקה אחרת,<sup>24</sup> ואע"פ שחלוקת הפרקים נעשתה ע"י הגלחים<sup>25</sup> ימ"ש, הרי שח"ץ

החלוקה היא שרירותית ואפילו לא עניינית והרי היא טכנית בלבד וכמעשה קוף בעלמא.<sup>29</sup>

מכאן ואילך מובאות כמה מהערות השוליים על עניין החלוקה נוצרית של פרקי המקרא.

<sup>20</sup> כפי שכתב ר' אליהו המדקדק בהקדמה לספרו "הבחור" כי חלוקת "הקאפיטולים" (פרקים) הנמצאת היום במקראות הדפוס וכו' איננה מקובלת אצלנו מבעלי המסורה אבל היא מהמצאת המעתיק הראשון (מהכנסייה הקתולית) אשר העתיק תנ"ך מלשון עברי אל לשון רומי (במאה השלישית לספירתם) וראה מן הצורך לחלק הספרים וכו' וחלקם לפי סברתו וקראם בשם קאפיטולא וכו' ואינו בשום דפוס קדמון גם לא במקראות כתב יד. החלוקה הזאת בלתי מקובלת אצלנו ולא יפה עשו המדפיסים האחרונים להכניס חולין בקדש. עכ"ל. וידוע שבכתבי יד של התנ"ך קודם המצאת הדפוס וכן כתבי יד מתימן וארצות ערב שלא שלטה יד הצנזור הנוצרי לא נעשתה חלוקה זו. ועי' בהקדמת החומש של א. פוזן הני"ל.

<sup>18</sup> והגדיל לעשות הרב משה אליעזר פוזן (שהלך בדרכו של הרו"ה) והוציא (בברכתם של הגאונים הרב שמואל וזנר והרב יעקב קמינצקי) חומש עם חלוקה על פי המסורת המקובלת לנו מדור דור ולא ע"פ הקפיטולין של הנוצרים, (וגם בספריו "תבנית כלים" ו"תבנית אהלות" אשר לו ציין את מקום הפסוקים לפי חלוקת המסורת המקובלת לנו ולא באופן הרגיל של ציון הקפיטולין), וכדאי לקרוא את הקדמתו לחומש. ונמצאים הדברים גם בספר החינוך, סיון, בסוף הפרק על התורה והמסורת. על כל הנושא והמסתעף האריך בבית אהרן חלק יא, כללי הש"ס, "בבל וארץ ישראל לקריאת התורה".

כך ללא מתריע בשער (עד הרו"ה) והרב פסח פינפער מאות שנים מאוחר יותר), הצליחה החלוקה הנוצרית לחדור למחנינו, באופן שכמעט ואין מי שיודע שאינה ממסורת אבותינו. וגם הוסיפו לסימנים שבסוף כל חומש את מספר ה"פרקים" בחומש בצירוף סימנים בפסוקים למספר הפרקים, עד שבא הרו"ה לפני כ- 200 שנה ובסוף חומש בראשית של "עין הסופר" הודיענו על זאת. ואחריו בא הרב פסח פינפער וכתב מאמרים בעיתונות התורנית דאז ואח"כ כתב ספר שלם בנושא, וצעק ככרוכיה על שידי זדים טמאים ארורים שלטו בכתבי הקודש, ואע"כ לא עלה בידם להוציא את הציבור מאדישותו. ועיין בספרו מסורת התנ"ך ערך בקרת הקאפיטלען שהוסיף שאע"פ שחלוקת הש"ס לדיפים נעשתה בדפוס של בומברג הנוצרי אין לשנות, וכתב כמה נימוקים לחלק בין דפי הש"ס לפרקי התנ"ך, ואכמ"ל.

לראשונה לפני כ-500 שנה בדפוס של התנ"ך בהעתקה רומית נכנס, מלבד חלוקה זו, מנהג לסמן את הפסוקים במספרים, דבר שאין לו מקור אצלנו (גם המשניות לא נכתבו עם מספור א' ב' וכו' אע"פ שהחלוקה למשניות כן נעשתה ע"י רבי יהודה הנשיא). בכתבי היד שימש הסימן דמוי המעמיד המכונה סוף-פסוק או סילוק לסמן מעבר לפסוק חדש. אמנם כבר בכתבי היד ישנה המצאה להרחבה של הסימן הזה ע"י נתינת נקודותיים בסוף הפסוק כדי שיהיה יותר בולט לעין, מ"מ לא היה כל מספור לפסוקים. עד כדי כך הצליחה חלוקה זרה זו להכנס אל הקדש

פנימה, שגם נכנסו מהם לדפוסים שלנו שיבושים בחסרות ויתרות, בניקוד ובפרשיות פתוחות וסתומות, ושינוי סדר הספרים בתנ"ך. הם שלא להזכיר את החלוקה של ספר שמואל ספר מלכים ספר דברי הימים וספר עזרא לשני ספרים כל אחד, דבר שלא היה ולא נברא. וראה למשל מה שכתב הר"ד יצחקי בקונטרס נביאי האמת והצדק על הפרשיות הפתוחות והסתומות בנביאים של הגר"א, ועל המצאת הפסק-פרשיה בין שמואל א לשמואל ב. נחמה פורתא ששמות החומשים נשמרו ולא נלקחו פרשה. ממועתיקי התורה ללשונות אחרות. דרך אגב מלבד מהרח"ו אור ישראל י"ג עמ' ר"ו עמדו בזה ושמ תרצו שמות החומשים ע"פ המילים הראשונות בחומש יש דבר שהתקבל בכלל ישראל הוא ע"פ השגחה פרטית לחז"ל שמות ע"פ תוכנם: ספר הישר, ספר הברית, ולכך שייד לומר עליו רמזים וכמו כן על עוד ענינים תורת כהנים, חומש הפקודים ומשנה תורה. א"ה: המובא כאן מכללי ר' חיים ויטל ז"ל שמונה את מלכים לשני ספרים חמור מאוד. תחילה יובא כל הקטע מעץ חיים:

ספר עץ חיים - כללי מהרח"ו ז"ל (יח) התפארת כולל חמשה ספרים של תורה ושני דרועין דיליה חמישה חסדים וחמש גבורות. כיצד יהושע חסד; שופטים גבורה; שמואל תפארת; **מלכים נצח-הוד כי הם ב' ספרים**, הרי חמישה חסדים. ישעיה חסד ירמיה גבורה יחזקאל תפארת **תרי עשר נצח-הוד** בסוד שוקיו<sup>30</sup> עמודי יש (שיר השירים ה, טו). המלכות כוללת חמש מגילות ותרין דרועין חמישה חסדים וחמש גבורות. חמישה חסדים הם חמישה ספרי תהלים חמש גבורות הם משלי איוב חסד גבורה, דניאל תפארת, עזרא נצח, דברי הימים הוד: אולי אפשר לפרש שהזוג נצח-הוד כלול בספר אחד גם במלכים וגם בתרי-עשר. עדיין דברי מהרח"ו מטרידים, בעיקר הלשון **כי הם ב' ספרים**, אבל כנראה עיקר כוונתו אינה לחלוקה הנוצרת, אלא לאפשרות לכלול שתי ספירות תאומות בספר אחד במלכים, וגם בתרי עשר. התירוצ המובא ב'אור-ישראל' יפה שתקיתו<sup>31</sup> מדיבורי! גם הקטע הבא אינו מתקבל כלל

<sup>29</sup> ויש עוד לציין לגדולי תורה (בעיקר מגדולי החסידות) שלא נמנעו מלדרוש ולבאר ענינים בחלוקת הקאפיטלים. כדוגמת רבי מנחם מענדל מליובאוויטש זצ"ל שכתב (בלקו"ש חלק טו עמוד 229) שבכל אופן הרי אני מתקשה מאוד למצוא קשר בין דברי הרמב"ם לנדון כאן.

## היבטים לשוניים בפרשת אחרי עו

דקדוקי קריאה בפרשת אחרי, בהפטר, ובראשון של קדושים

טז א **בְּקִרְבָּתָם**: הקו"ף בקמץ קטן, הר"ש בשווא נח ואין דגש קל בב"ת שלאחריה

טז ב **בְּעֶנְיָן**: העמדה קלה בב"ת להדגיש את הסגול המורה על מידע

טז ד **כְּתִנֶּת-בֵּד קֶדֶשׁ**: טעם קדמא על המילה **בֵּד**, אין לקרוא בטעות 'כתנת בד-קדש'<sup>32</sup>

<sup>30</sup> תיקוני זהר דף יז/א (פתח אליהו): נצח וחוד תרין שוקין.

<sup>31</sup> כך לשון חכמים. ראה למשל משנה גיטין ד ח שתקיתוך יפה לך מדבוריך.

<sup>32</sup> טעות נפוצה שמקורה ברצון הבלתי מודע מצד הקורא 'לאזן' את מספר ההברות משני צדי היחידה, הכוונה היא שהקורא על פי הטעות מקבל 3 הברות מצד ימין (אם נספור את השווא הנע כהברה לצורך העניין) ו-3 הברות משמאל כאשר הנכון הוא 4 מימין ו-2 משמאל.



טז ז וְהֶעֱמִיד: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת הגרונית החטופה

טז י יַעֲמֶד-חֵי: יו"ד ראשונה בקמץ גדול

יב גַּחֲלִי-אֵשׁ: געיה בגימ"ל

טז טז מְטַמְּאֵת ... טַמְּאָתָם: בשתי המילים המ"ם בשוא נח ויש להיזהר מהבלעת האל"ף, לא: מטומות ולא טומותם

טז כ הַחֵי: טעם סו"פ האריך את תנועת החי"ת מפתח לקמץ לכן הה"א מנוקדת בסגול

טז כו וְהַמְשַׁלַּח: געיה בה"א והמ"ם בשווא נע, אין לחוש לספרים אשר ניקדו שם חטף פתח שאינו אלא להורות על הנעת השווא

טז כט בְּעֶשְׂרֹה: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע. הַאֲזָרָה: בזקף קטן, ולא גדול. בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים

יז ג יִשְׁחָט... יִשְׁחָט: החי"ת בפתח

יז ד וְאֶל-פֶּתַח: על פי רוב מוטעם בגרש

יז יב לֹא-תֹאכַל דָּם: טעם נסוג אחור לת"ו. לֹא-יֹאכַל דָּם: טעם נסוג אחור ליו"ד

יז יג בְּעֶפְרָה: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע<sup>33</sup>

יח ב אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: טעם טפחא בתיבת אֲנִי

יח ה וְחֵי: וי"ו קמוצה<sup>34</sup>

יח ז לֹא תִגְלֶה ... לֹא תִגְלֶה: כאשר המילה מוטעמת באתנח הלמ"ד בצירי, וכאשר היא בטיפחא (טרחא) הלמ"ד בסגול

יח כ שִׁכְבְּתָךְ: הכ"ף בקמץ קטן וכן הוא בהמשך פס' כג. לְטַמְּאָה-בָּה: הטי"ת בקמץ קטן, התיבה מוטעמת בטעם סו"פ בלבד

יח כא לְהַעֲבִיר: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה

יח כג לְרַבְּעָה: כאן הה"א במפיק. בקדושים כ טז ללא מפיק. תָּבַל: המילה כולה בסגול<sup>35</sup>, הקורא בצירי או במלרע משנה משמעות

יח כד אֶל-תַּטְמְאוֹ: העמדה קלה בתי"ו מפני הגעיה שם, יש להיזהר בקריאתה בחירק (משקל סביל בנין התפעל) ולא בשווא (משקל פעיל)

**הפטר אחרי עמוס ט:**

ז כְּשֵׁיִם: השי"ן בחירק חסר והיו"ד אחריו בחירק מלא, יש לקרוא: כושי-י"ם, דין דומה לגבי וּפְלִשְׁתִּיִּם בהמשך הפסוק

ט וְהִנֵּעוֹתִי: הוא"ו בפתח והטעמה מלעיל, כן הוא במדויקים; בקורן ודומיו, הטעם בתי"ו – ואינו נכון!

<sup>33</sup> כן צריך לנקד בברכת כיסוי הדם, לגורסים מילה זו בברכה

<sup>34</sup> רבים נכשלים בציטוט הפסוק וקוראים וי"ו בשוא

<sup>35</sup> נוסף לסימן המסורה **הארץ מתחת** כלומר כשהטעם למטה הוא במשמע ארץ, יש סימן אחר של ר"א בחור שני פסוקים במשלי ו טז שֵׁשׁ-הַנָּה שָׁנָא ה' כלומר תָּבַל בניקוד סגול בעל שש נקודות תחת האותיות הוא תועבה שה' שונא; ל כד אֶרְבַּעָה הֵם קִטְנֵי-אֶרֶץ המילה תבל כשהיא בצירי יש לה ארבע נקודות תחת האותיות היא במשמע של ארץ.

י כָּל חֲטָאֵי עַמִּי: טעם טפחא בתיבת כָּל

יא הַנְּפִלָּה: הפ"א בסגול<sup>36</sup> למרות האתנח!

יב עֲשֵׂה זֹאת: טעם נסוג אחור לעי"ן

יד נִשְׁמֹת: שי"ן פתוחה ודגש חזק במ"ם, מלשון שממה ולא רבים של נְשָׁמָה

ראשון של קדשים:

יט ט וּבְקֶצֶרְכֶם: געיה בוא"ו והביל"ת בשווא נח

יט י לַעֲנִי: העמדה קלה בלמ"ד להדגשת הסגול המסמל מיועד

יט יד וַיֵּרֶא מֶלֶךְ: דגש חזק במ"ם<sup>37</sup>

טז א אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרָן יְרוּשְׁלַמִּי יוֹמָא א א אמר רבי חייה בר בא בני אהרן באחד בניסן מתו, ולמה הוא מזכיר מיתתן ביום הכיפורים! ללמדך שכשם שיום הכיפורים מכפר על ישראל כך מיתתן של צדיקים מכפרת על ישראל. ההסבר המקובל איך מיתת צדיקים מכפרת היא בגלל שאבדה של צדיק שקולה כאבדה של רבים. התורה תמימה מביא דרשה זו ומפרש לפי דרכו.

לא נתבאר ערך הענין שמיתת צדיקים מכפר ומה טעם בדבר. ונראה ע"פ מ"ש בפדר"א פ' י"ז בענין מיתת שאול דכתיב ביה וַיִּקְבְּרוּ אֶת עֲצָמוֹת שְׁאֹוֹל וַיַּחֲזִקְתָּ בָנוּ ... וַיַּעֲתֶר אֱלֹהִים לְאֶרֶץ אַחֲרֵי כֵן (שמואל ב, כא, יד), וז"ל, כיון שראה הקדוש ברוך הוא שגמלו לו חסד [שצמו ובכו וספרו לו, כמבואר בפסוק] מיד נתמלא רחמים, שנאמר וַיַּעֲתֶר אֱלֹהִים לְאֶרֶץ וכו', ע"כ. מבואר מזה שלא המיתה בעצמה מכפרת אלא הכבוד והאבל שנוהגין במיתת צדיקים, דכבוד זה הוא כבוד ה': ע"כ התורה תמימה.

בעניין מיתת צדיקים יש להשוות למקומות נוספים בלשון חז"ל.

תלמוד בבלי כתובות ח ב מדובר שם בתנחום אבלים. קום אימא מלתא כל קביל ינוקא [רש"י: לנגד המלואה דכריס נחומים על מיתת הילד], פתח ואמר: וַיֵּרָא ה' וַיִּנָּאץ מַפְעֵס בְּנוֹ וּבְנֵיתָיו (דברים לב, יט) – דור שאבות מנאצים להקב"ה, כועס על בניהם ועל בנותיהם ומתים כשהם קטנים. ואיכא דאמרי: בחור הוה, והכי קאמר ליה: על פן על פחוריו לא יִשְׁמַח אֲדָנִי וְאֵת יְתֻמָּיו וְאֵת אֶלְמָנֹותָיו לֹא יִרְחַס כִּי כָלוּ חָנָף וּמִרְעָ וְכָל פֶּה דִּבֶּר נְבִלָה בְּכָל זֹאת לֹא שָׁב אָפוּ וְעוֹד יָדוּ נְטוּיָה (ישעיהו ט, טז). מאי ועוד ידו נטויה? אמר רב חנן בר רב: הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה, אלא כל המנבל פיו ומוציא דבר נבלה מפיו, אפילו נחתם לו גזר דינו של שבעים שנה לטובה – נהפך עליו לרעה. אתא לנחומי, צעורי קמצער ליה? [רש"י: בתמיה<sup>38</sup>, מוכיח על פניו שצדקל עונו מת צנו?!] הכי קאמר ליה: חשיב את לאתפוסי אדרא [רש"י: חסוב אתה למעלה לתופסך ואת צניק צעון הדור דקי"ל בזמן שצדיקים דדור לדיקים נתפסים על הדור שנאמר וּמִמֶּקְדָּשֵׁי תַחֲלוּ (יחזקאל ט, י)].

רש"י מתכוין לדברי חז"ל בבלי שבת לג ב דאמר רבי גוריון, ואיתימא רב יוסף ברבי שמעיה: בזמן שהצדיקים בדור – צדיקים נתפסים על הדור, אין צדיקים בדור – תינוקות של בית רבן נתפסים על הדור.

<sup>36</sup> ולמרות ההרגל, וצריך לתקן בשיר ובברכת המזון של סוכות

<sup>37</sup> יוצא מהכלל, אתי מרחיק מדגיש רק בהברה מוטעמת

<sup>38</sup> רבים מלומדי רש"י תוהים תועים וטועים בקריאת מלה זו. הקריאה המסתברת: בתמיה, והה"א במפיק.

הלשון 'נתפסים' אינו מתפרש שהם מתים כדי שיספידום כראוי, וכך יכפרו על הדור.  
והספד שאול נוגע לעניין אחר. בסוף ספר שמואל מסופר על בצורת ממושכת.  
וַיְהִי רָעַב בְּיָמֵי דָוִד שְׁלֹשׁ שָׁנִים שָׁנָה אַחֲרֵי שָׁנָה וַיִּבְקֹשׁ דָּוִד אֶת־פָּנֵי יְיָ וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־שָׁאוּל  
וְאֶל־בֵּית הַדְּמִים עַל אֲשֶׁר־הִמִּית אֶת־הַגְּבָעִים:  
ומפרשים חז"ל בבלי יבמות עח ב אל שאול - שלא נספד כהלכה, ואל בית הדמים - על אשר  
חמית הגבעונים.

טז ח ונתן אהרן על־שני השעירים גרלות גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל:  
ד"ר אלכסנדר קליין<sup>39</sup> דפי בר-אילן אחרי עו  
בעבודת יום הכיפורים, נאמר:

ולקח את־שני השעירים והעמיד אתם לפני ה' פתח אהל מועד: ונתן אהרן על־שני השעירים  
גרלות גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל: והקריב אהרן את־השעיר אשר עליו הגורל  
לה' ועשהו חטאת: והשעיר אשר עליו הגורל לעזאזל יעמד־חי לפני ה' לכפר עליו  
לשלח אתו לעזאזל המדברה: (ויק' טז: ז-י).

מפסוקים אלה משתמע לכאורה, שבחירתם של השעיר המיועד לה' וזה שיישלח לעזאזל  
אקראית לחלוטין. והנה, לפי רבי עובדיה ספורנו אין מדובר בהגרלה אקראית, אלא בביטוי של  
רצון ה': "כי הגורל בפרט על ידי איש חסידו הוא כאשר ישאל איש בדבר האלהים, כאמרו  
בבבלי יו"ט א' את הגורל ומי כל משפטו (משלי טז, לג)". כך שהקביעה איזה שעיר יהיה לה' ואיזה  
לעזאזל היא ממקור טרנסצנדנטי<sup>40</sup>. לפי בעל הטורים, הגרלה זו דומה להגרלה שעשה הקב"ה  
כדי לבחור עם אחד מכל העמים אחרי המבול, כפי שמוכר בפרקי דרבי אליעזר: "והפילו  
גורלות ביניהם, שנאמר בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבלת עמים למספר בני ישראל  
(דברים לב, ח), ונפל גורלו של הקב"ה על אברהם ועל זרעו".<sup>41</sup> כביכול, על פי דברי חז"ל אלו, עם  
ישראל נבחר על ידי הקב"ה באופן אקראי! אלא, ברור שמדובר באקראיות לכאורה המכוונת על  
ידי הקב"ה. כך המשמעות הכללית של השימוש בגורל במקרא: הגורל הוא ביטוי להתערבות  
דיסקרטית של הקב"ה,<sup>42</sup> כמו למשל:

- בעניין חלוקת הארץ (במ' כו: נד).
- במעשה עכן, כדי לאתר את האשם (יהו' ז: טז-יח).
- בבחירת שאול למלך (שמואל א' י כ-כב).<sup>43</sup>
- בסיפור על יונה, הנביא הבורח מלפני ה', כדי למצוא בשל מי הייתה הסערה (יונה א: ז).

השאלה המתבקשת היא מדוע דרושה התערבות טרנסצנדנטית כדי לקבוע איזה שעיר יהיה לה'  
ואיזה יישלח לעזאזל?

לפי הגמרא, השעיר לעזאזל הוא קרבן "רגיל":

"תנא דבי רבי ישמעאל: עזאזל - שמכפר על מעשה עוזא ועזאל" (בבלי יומא סז ע"ב). ורש"י  
מבאר: "עוזא ועזאל - מלאכי חבלה שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין ועליהם נאמר  
וַיִּרְאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם (בראשית ו, ב), כלומר, על העריות מכפר". גם הרמב"ם פוסק

<sup>39</sup> ד"ר אלכסנדר קליין מלמד סטטיסטיקה בביה"ס לחינוך באוניברסיטת בר אילן ובמרכז האקדמי לב.  
<sup>40</sup> א"ה: מסופקני אם יש צורך במלה לועזית כאן. לפי ויקימילון: שאינו גשמי; ובמידה מסוימת שאינו קשור

כלל לגשמיים.

<sup>41</sup> פרקי דרבי אליעזר כד (ד"ה "רבי אליעזר אומר").

<sup>42</sup> ראו על זה בהרחבה בספרו של עלי מרצבך, הגיון הגורל, משמעות הפיס והאקראיות ביהדות, ירושלים 2009, עמ' 54-43.

<sup>43</sup> יתכן שאין זו דוגמה נכונה. שאול כבר נמשח למלך לפני כן בפס' א שם.

שזה קרבן רגיל,<sup>44</sup> ואילו אבן עזרא, בפירושו על הפסוק "וַנִּתֵּן אֹהֶלָן עַל־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִם גִּלְלוֹת גֹּרֶל אֶחָד לָהֶּן וְגֹרֶל אֶחָד לְעֹזָאֵל:" מביא את דעתו של רבי שמואל בן חפני גאון, לפיו השעיר המשתלח גם הוא קרבן לה', אך הוא דוחה פירוש זה בטענה שהיות שהשעיר המשתלח אינו נשחט - הוא אינו קרבן, והוא מסיים שהדבר הוא בגדר סוד שאין בדעתו לגלותו. כך הוא כותב: אמר רבי שמואל: אף על פי שכתוב בשעיר החטאת שהוא לה', גם השעיר המשתלח הוא לה', ואין צריך, כי המשתלח אינו קרבן, כי לא ישחט, ואם יכולת להבין הסוד שהוא אחר מלת עזאזל, תדע סודו וסוד שמו, כי יש לו חברים במקרא. ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז, בהיותך בן שלשים ושלוש תדעהו.<sup>45</sup>

והרמב"ן (שם) כותב בעקבותיו:

הנה רבי אברהם (=אבן עזרא) נאמן רוח מכסה דבר, ואני הרכיל מגלה סודו<sup>46</sup> שכבר גלו אותו רבותינו ז"ל במקומות רבים... ומפורש מזה בפרקי רבי אליעזר הגדול (פרק מה), לפיכך היו נותנים לו לסמאל שוחד ביום הכפורים שלא לבטל את קרבנם... וזה סוד העניין, כי היו עובדים לאלהים אחרים, הם המלאכים, עושים להם קרבנות והם להם לריח ניחוח... והנה התורה אסרה לגמרי קבלת אלהותם וכל עבודה להם, אבל צווה הקב"ה ביום הכפורים שנשלח שעיר במדבר לשר המושל במקומות החורבן, והוא הראוי לו מפני שהוא בעליו ומאצילות כוחו יבא חורב ושממון... ובחלקו עוד השדים הנקראים מזיקים בלשון רבותינו, ובלשון הכתוב (להלן יז:ז) "שעירים", כי כן יקרא הוא ואומתו שעיר. ואין הכוונה בשעיר המשתלח שיהיה קרבן מאתנו אליו חלילה, אבל שתהיה כוונתנו לעשות רצון בוראנו שצונו כן: והמשל בזה, כמי שעשה סעודה לאדון וצווה האדון את האיש העושה הסעודה תן מנה אחת לעבדי פלוני, שאין העושה הסעודה נותן כלום לעבד ההוא ולא לכבודו יעשה עמו, רק הכול נתן לאדון והאדון נותן פרס לעבדו, ושמר זה מצוותו ועשה לכבוד האדון כל אשר צווהו, ואמנם האדון לחמלתו על בעל הסעודה רצה שיהיו כל עבדיו נהנים ממנה שיספר בשבחיו ולא בגנותו... ואין אנחנו מכוונים בשילוחו אלא לרצון לה'.... והנה רמז לך רבי אברהם שתדע סודו כשתגיע לפסוק "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לְשְׁעִירִם" (ויקרא יז, ז).<sup>47</sup>

הרמב"ן סובר אפוא שהשעיר המשתלח מובא כקרבן לסמאל - היינו השטן - כשוחד, כדי שהוא לא יבטל את קרבנם של ישראל.<sup>48</sup> ברם הוא סובר שבזה אנחנו מקיימים את רצון ה', הדואג לפרנסת עבדיו, כולל סמאל המייצג את מכלול כוחות הרע בעולם. לפי הרמב"ן, ההוכחה לכך היא השימוש בגורלות:

בחירה אקראית בין שני השעירים היא עדות לכך שהם שקולים. כלומר, בסופו של דבר ייעודם זהה:

וזה טעם הגורלות, כי אילו היה הכהן מקדיש אותם בפה לה' ולעזאזל, היה כעובד אליו ונודר לשמו, אבל היה מעמיד אותם לפני ה' פתח אהל מועד, כי שניהם מתנה לה' והוא

<sup>44</sup> ראו הלכות תשובה פרק א הלכה ב, וכן מורה נבוכים ג, מו.

<sup>45</sup> אשר ויזרזר מבאר: "תספור מכאן שלשים ושלושה פסוקים עד יז, ז: 'ולא יזבחו עוד לשעירים' - לשדים. כלומר, השעיר נשתלח לכוחות התווה שבמדבר שאיש מן הישוב לא ייזק מן העונות שהשעיר עליו" (פירוש אבן עזרא על התורה, עם ביאור מאת אשר ויזרזר, ירושלים 1977, הערה 29), כפי שהרמב"ן כותב בסוף פירושו (ראו להלן).

<sup>46</sup> מליצת הרמב"ן בנויה על המקרא חוֹלֵךְ רִכְלֵי מַגֵּלָה סוֹד וְנִתְּנָן רוּחַ מְכֶסֶה דָּבָר (משלי יא, יג).

<sup>47</sup> ויקרא יז, ז, שהוא הפסוק השלושים ושלושה אחרי הפסוק "וַנִּתֵּן אֹהֶלָן עַל־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִם גִּלְלוֹת גֹּרֶל אֶחָד לָהֶן וְגֹרֶל אֶחָד לְעֹזָאֵל:".

<sup>48</sup> דעה זו מנוגדת לחלוטין לשיטת הרמב"ם, המבאר ציווי זה כסמל "כדי שתהא שם התפעלות לתשובה" (מורה נבוכים ג מו), כאשר לדעתו כל פנייה ליצור כלשהו חוץ מהקב"ה הוא בגדר עבודה זרה ממש, כפי שהוא כותב בהלכות תשובה (ג ז): "עובד כוכב או מזל זולתו כדי להיות מליץ בינו ובין ריבון העולמים... הוא מין". הרב יוסף דוב הלוי סולובייצ'יק (על התשובה, ירושלים תשל"ה, עמ' 287) מעיר על דברי הרמב"ן אלה ש"הדברים מזעזעים: רחמנא ליציל! איך יכול הרמב"ן לומר דבר כזה? הקרבת שעיר לשטן הרי זו עבודה זרה! זהו באמת פירוש מבהיל". והרב סולובייצ'יק מבאר כי הכוונה האמתית של הרמב"ן היא שיש בשעיר לעזאזל ערך סמלי: "באה מידת החסד המיוחדת של יום הכיפורים ופוסקת, כי גם כל הקרבנות שאדם הביא בחייו לעזאזל (מחמת רדיפה יתירה אחרי הבלי הבלים) כשהוא מתחרט עליהם, ביום הכיפורים, ושם בתשובה, הרי הם נעשים כאילו היו למפרע גורל לה' והקב"ה מקבלם כאילו מלכתחילה היו מקודשים לו" (שם, עמ' 291). ראו בהרחבה במאמרי "השעיר המשתלח", דף שבוני של אוניברסיטת בר-אילן, מספר 391, תשס"א.

נתן מהם לעבדו החלק אשר יבא לו מאת ה', הוא הפיל להם גורל וידו חלק להם, כעניין שנאמר: "בְּחִיק יוֹטֵל אֶת הַגּוֹרֵל וּמִי כָּל מְשָׁפָט" (משלי טז:לג). וגם אחרי הגורל היה מעמידו לפני ה' לומר שהוא שלו ואין אנחנו מכוונים בשילוחו אלא לרצון לה', כמו שאמר "יַעֲמִיד־חֵי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ וְגו'" (פסוק י), ולכך לא נשחוט אותו אנחנו כלל.<sup>49</sup>

טיעון הרמב"ן הוא כדלהלן: השעיר לעזאזל מיועד למלאך סמאל, ואם הכוהן הגדול היה מחליט על דעת עצמו איזה שעיר לה' ואיזה שעיר לעזאזל, היו בהכרעה זו סממנים של עבודה זרה. לכן יש להשתמש בגורל. כביכול, הכוהן הגדול מצהיר לפני הקב"ה את הדברים הבאים: מבחינתי, שני השעירים האלה מיועדים לך, ואני אמנם מגיש אותם אליך. אלא שאני יודע שבכוונתך להעביר אחד מהם לסמאל, ובכן אתה תודיע לי - על ידי הגורל - מהו השעיר שאמור להגיע אליו על פי רצונך.

**תן להכם ויהפכם-עוד**

הכתובת למשלוח: [eliyahule@gmail.com](mailto:eliyahule@gmail.com)  
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה  
<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אם אתה מתעניין  
בהגטים הלשוניים של התורה  
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')  
אתה מוזמן להרשם (בחנם)  
לקבלת דוא"ל בעושים לשוניים  
בכתובת: [maanelashon@gmail.com](mailto:maanelashon@gmail.com)  
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ☺

<sup>49</sup> פירוש רמב"ן על התורה, ויקרא טז:ח.